

Оксана Росоляк,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Олександр Єднак,

магістр групи ПРМ юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАННЯ ТА ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОДНОСТАТЕВИЙ ШЛЮБ У СВІТІ (ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Розглянуто питання визнання та впровадження правових механізмів реалізації права на одностатевий шлюб у законодавчих актах та інших джерелах права зарубіжних країн. Наголошено, що одностатеві шлюби є серйозним викликом для світової спільноти та рушійною силою для зміни традиційних шаблонів мислення. Зазначено, що для раціоналізації суспільного мислення насамперед слід вжити необхідних заходів для подолання дискримінації у відношенні до ЛГБТ-спільноти.

Ключові слова: одностатевий шлюб, правовий механізм, визнання, запровадження, реалізація права.

Росоляк О., Єднак А.

Проблематика признания и внедрения правовых механизмов реализации права на однополый брак в мире (сравнительно-правовой аспект).

Рассмотрены вопросы признания и внедрения механизмов реализации права на однополый брак в законодательных актах и иных источниках права зарубежных стран. Отмечено, что однополые браки являются серьезным вызовом для мирового сообщества и движущая сила для изменения традиционных шаблонов мышления. Обозначено, что для рационализации общественного мышления в первую очередь следует принять необходимые меры для преодоления дискриминации по отношению к ЛГБТ-сообществу.

Ключевые слова: однополый брак, правовой механизм, признание, введение, реализация права.

Rosoliak O., Yednak O.

Problems of recognition and implementation of legal mechanisms for the implementation of the right to same-sex marriage in the world (comparative legal aspect).

The article raises issues of recognition and implementation of legal mechanisms for the implementation of the right to same-sex marriage in legislative acts and other sources of law of foreign countries. The authors emphasize that same-sex marriage is a serious challenge for the world community and a driving force for changing traditional patterns of thinking. However, in order to rationalize public opinion, the first step is to take the necessary measures to overcome discrimination against the LGBT community.

Keywords: Uniform marriage, legal mechanism, recognition, implementation, realization of law.

Актуальність теми. Сьогодні все частіше можна почути про заклики щодо легалізації одностатевих шлюбів. Та попри все навіть у світлі шаленої популяризації цього явища юридична практика з питань легалізації одностатевих шлюбів далека від своєї уніфікації. Відмінності, викликані притаманними суспільно-політичними та юридичними парадигмами, породжують унікальні механізми визнання, заборони чи обмеження права на одностатеві шлюби.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Питання права людини на одностатевий шлюб серед вчених набувають все більшої популярності, що підкреслює багатогранність цієї проблеми. Темі одностатевих шлюбів присвячені публікації таких авторів, як: М. М. Слабак, Т. С. Кириченко, К. В. Бондарева та ін.

Метою статті є аналіз світової практики та висвітлення проблематики формування юридичних механізмів функціонування інститутів одностатевих шлюбів.

Виклад основного матеріалу. Під впливом масової інформатизації та глобалізації суспільства суспільне розуміння шлюбу набуває неабиякої динаміки, що призводить до зміни моральних догм та відповідно до змін у законодавстві. З моменту переходу західної цивілізації на ліберально-орієнтовану модель цінностей, всередині світової общини виникло ще більше дискусій щодо визначення місця індивіда в суспільстві. Індивідуальні цінності починають переважати над колективними, що зумовлені тотальною гуманізацією суспільства, яке оговтувалось від жаху Другої світової війни. Перегляд традиційних цінностей, поширення політики толерантності та утвердження концепції людини як найвищої соціальної цінності послабила існуючу роль в суспільстві в якості каталізатора формування індивіда і надала можливості людині самій ідентифікувати себе та визначати власне місце в суспільстві. Наслідком таких ідей є дихотомізація ролі чоловіка і жінки та утвердження необхідності егалітаризації інституту шлюбу загалом. Відтепер трендом будь-яких соціальних відносин виступає рівноправність сторін [14; с. 167].

Проте далеко не кожна країна у світі на сьогодні готова легалізувати одностатеві шлюби і на те існують ряд причин. Розпочати доречно з тих, хто однозначно проти реєстрації одностатевих шлюбів та визнання одностатевих стосунків загалом. У таку групу країн входять держави ісламського права, де діють закони Шаріату, а судова система часто будується з урахуванням фетв, що однозначно її суб'єктивізує. Зі змісту Корану, гомосексуальні стосунки є гріхом, відповідно злочином, за яке передбачене тяжке покарання [13]. Покаранням за такий «злочин» найчастіше є смертна кара. І не важливо, чи в країні проживають мусульмани Шіїти чи Суніти. Значення не має навіть факт того, чи існує законодавчий кодифікований акт, що передбачає покарання за гомосексуальні стосунки, як в Ірані, чи правосуддя базується виключно шляхом трактування Корану, як в Саудівській Аравії. Виключеннями є Ірак та Індонезія [10].

Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 2 Конституції Республіки Ірак «Іслам – офіційна релігія країни і основне джерело права», що логічно наштовхує на попередню тезу про гріховність і злочинність гомосексуалізму та одностатевих шлюбів, але разом з цим в країні існує власний кримінальний кодекс, в якому не міститься жодного слова про одностатеві стосунки загалом [9; 5].

У більшості країн, де не визнають та не реєструють одностатеві шлюби, не передбачене покарання за одностатеві стосунки, проте існує ряд інших проблем.

Насамперед, проблемою є юридичні конструкції правових норм, що визначають такі поняття, як «шлюб» чи «сім'я». До прикладу, відповідно до ст. 32 Конституції Республіки Білорусь жінка і чоловік, що досягли шлюбного віку, на добровільній основі мають право вступити в шлюб і створити сім'ю, а в ст. 12 Кодексу Республіки Білорусь про шлюб і сім'ю чітко визначається, що шлюб – це добровільний союз чоловіка і жінки [1; 3]. Аналогічні положення існують в ст. 18 Конституції Республіки Польща, та у п. 1 ст. 1 Сімейного та опікунського кодексу Республіки Польща [2; 4].

Такі формулювання з конкретно вказаними сторонами шлюбу є цілком виправдані навіть з точки зору міжнародного права. Відповідно до ч. 1 ст. 16 Загальної декларації прав людини, чоловіки і жінки, які досягли повноліття, мають право без будь-яких обмежень за ознакою раси, національності або релігії одружуватися та створювати сім'ю. Вони користуються однаковими правами щодо одруження під час шлюбу та під час його розірвання. Схожа норма дублюється і в ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що чоловік і жінка, що досягли шлюбного віку, мають право на шлюб і створення сім'ї згідно з національними законами, які регулюють здійснення цього права. Але разом з цим постає логічне запитання: чи дослівна юридична відповідність вимогам міжнародного права є достатньою причиною для ігнорування соціальних потреб сьогодення?

Більше того, варто відзначити цікаву тенденцію, що прослідковується у рішеннях Європейського суду з прав людини.

Незважаючи на легалізацію одностатевих шлюбів у багатьох країнах ЄС з 2001 р., Європейський суд з прав людини до 2010 р. не прийняв жодного рішення на користь гомосексуалістів на підставі статті про повагу до сімейного життя [12; с. 209]. Ситуація змінилась з прийняттям рішення справи «Шалк та Копф проти Австрії» від 24.06.2010 р., тоді в ч. 94 рішення було викладено таку тезу: «94. З огляду на таку еволюцію, Суд вважає, що подальша підтримка позиції, за якою на відміну від різностатевих пар, одностатеві пари не можуть мати «сімейного життя», буде штучною. Відповідно стосунки заявників одностатєвої пари, яка спільно проживає у de-facto стабільних партнерських стосунках, підпадає під поняття «сімейного життя» таким чином, як підпадали б під нього різностатеві пари у таких самих обставинах». Суть справи полягала в тому, що одностатєва пара не могла одружитись в Австрії, та згідно із позовними вимогами

це становило порушення ст. 14 і ст. 8 Конвенції. У своєму висновку ЄСПЛ посилався на те, що відмова у можливості одруження одностатевих пар підпадає під межі власного розсуду держави з урахуванням того, що австрійське законодавство не забороняє цивільні партнерства, що за своїми характеристиками дуже схожий до шлюбу [15].

Ще однією важливою тенденцією серед країн, що не визнають і не реєструють одностатеві шлюби, є зростання кількості ініціатив щодо легалізації таких шлюбів. Зокрема, проекти окремих законів і змін до чинного законодавства про реєстрацію одностатевих шлюбів на сьогодні існують в Швейцарії та Угорщині. Також в Австрії одностатеві шлюби будуть дозволені вже з 31 грудня 2018 р. Щодо інших ініціатив, то з 2016 р. у Румунії було зібрано більше 3-х мільйонів підписів за легалізацію одностатевих шлюбів і вже в жовтні 2018 р. відбудеться референдум з цього питання [19].

Неординарними юридичними механізмами реалізації прав на одностатеві шлюби відзначалися країни, в яких частково визнані одностатеві шлюби, слід зазначити, що здебільшого до цієї групи належать федеративні держави, а також ті, які знаходяться в складі співдружностей та інших союзних утвореннях. Тому часткове визнання одностатевих шлюбів слід розглянути в контексті юрисдикційних обмежень федеративних держав та союзів, а також у розрізі існуючих обмежень одностатевих шлюбів у країнах, що їх визнали.

Характеризуючи юрисдикційні обмеження одностатевих шлюбів в межах однієї країни, слід розпочати з Мексики. Незважаючи на те, що більшість соціальних, політичних та юридичних інститутів Мексики та ще кількох країн Південної Америки часто копіюють аналогічну систему в США, в останніх одностатеві шлюби визнаються та реєструються у всіх штатах. У Мексиці на сьогодні все ще існують певні обмеження. За станом на 2018 р., у 12 з 31 штатів Мексики дозволено реєструвати одностатеві шлюби. Проте з 2010 р., Верховним судом Мексики було прийнято рішення про визнання одностатевих шлюбів у всіх штатах федерації [18]. Незважаючи на те, що процес легалізації реєстрації одностатевих шлюбів триває вже більше 10 років, з кожним роком все більше штатів визнають права одностатевих пар [20].

Як і в США, питання регулювання сімейного права є повноваженням кожного штату зокрема, що значно унеможлиблює прийняття єдиного рішення щодо дозволу реєстрації одностатєвого шлюбу. Цікавим та відмінним для латинської Америки, для Мексики зокрема, є інститут ампаро. Саме завдяки ампаро у гомосексуальних пар є шанс отримати шлюб у штатах, де ще офіційно не реєструються одностатеві шлюби, а у випадку, якщо кількість позитивних рішень за процедурою ампаро перевищує необхідну встановлену кількість внутрішнім законодавством, то штат зобов'язаний легалізувати одностатеві шлюби у межах всієї своєї юрисдикції. Головним аргументом для легалізації таких шлюбів з точки зору правозахисників є положення ст. 1 Конституції Мексики, що захищає права людини від будь-якого виду дискримінації, включно за ознакою статі [6]. Також в Мексиці поряд з одностатєвими шлюбами активно використовується інститут одностатєвих цивільних партнерств.

До продовження теми юрисдикційного визнання одностатєвих шлюбів цікавою є ситуація, що складається на теренах Королівства Нідерландів. Відносини всередині королівства регулюються Хартією Королівства Нідерландів, що прийнята 29 грудня 1954 р. Відповідно до ст. 6 Хартії справи Королівства вирішуються спільно всіма країнами-учасниками Хартії. Не зважаючи на той факт, що сьогодні кожна з країн всередині королівства має свою конституцію, все ж Хартія накладає на них певні обмеження та обов'язки. В контексті досліджуваної теми важливо висвітлити ситуацію, яка мала місце в одній з країн-учасниць Королівства – Аруби. Ще 11 років назад офіційна влада Аруби не визнавала одностатєвих шлюбів, буквально ігноруючи це питання. Численна міграція одностатєвих пар з материкової частини Королівства та лібералізація суспільства по всій території Королівства Нідерландів призвела до ведення активної дискусії серед населення щодо потреби визнання одностатєвих шлюбів. Суспільний диспут призвів до рішення Верховного суду Нідерландів, юрисдикція якого відповідно до ст. 23 Хартії розповсюджується на всі землі Королівства Нідерландів. Таким чином, 13 квітня 2007 р. Верховний Суд Нідерландів зобов'язав Арубю та інші землі Королівства Нідерландів визнати одностатєві шлюби укладені на території Нідерландів. Уже у 2016 р. в Арубі було дозволено реєстрацію одностатєвих цивільних партнерств [9; 16; 17].

Протилежна ситуація склалась в Океанії. Уклавши в 2001 р. Декларацію про основи відносин між Новою Зеландією та Островами Кука, останні вже на правах самостійного державного утворення визнали свою приналежність до Королівства Нової Зеландії на чолі з правлячим монархом Королівства Нової Зеландії [7]. Проте, на відміну від Аруби, Острови Кука залишили за собою цілком централізоване і автономне управління. Рішенням Парламенту Нової Зеландії 17 квітня 2013 р. була змінена дефініція «шлюб», що дало змогу легалізувати на території країни одностатєві шлюби [8]. Проте рішення Парламенту Нової Зе-

ландії з питань, не передбачених Декларацією та іншими міждержавними актами, не несуть обов'язкового характеру для земель Королівства Нової Зеландії.

Окрім юрисдикційних нюансів визнання одностатевих шлюбів, існують виключення і в унітарних державах що визнали існування одностатевих шлюбів. Неординарним прикладом визнання і одночасної заборони в реєстрації одностатевих шлюбів є Ізраїль. Враховуючи вплив релігії на їхнє суспільство, питання одностатевих шлюбів намагаються оминати, а чинне законодавство визнає лише шлюб між протилежними статями. Проте з 2006 р. в країні триває палка дискусія щодо легалізації одностатевих шлюбів. Відправною точкою є рішення Верховного Суду Ізраїлю у справі «Йосі Бен-Арі проти Керівника Управління реєстрації населення і міграції МВС». Суть цього рішення полягає в тому, що Верховний суд Ізраїлю наказав відповідачу внести інформацію про позивачів до відповідного державного реєстру, в якості «необхідної статистичної інформації». При цьому, у рішенні суду було чітко зазначено, що воно не є прецедентним рішенням для легалізації одностатевих шлюбів. Рішення суду не надає ніякого юридичного обґрунтування одностатевим шлюбом і не змінює його чинного статусу. Більше того, суд не займає будь-яку позицію з приводу питання легалізації одностатевих шлюбів [11]. Таким чином, цим рішенням Ізраїль юридично визнав існування одностатевих шлюбів, офіційно зареєстрованих за кордоном. На сьогодні результати боротьби ЛГБТ-спільноти та прихильників узаконення їхніх прав спромоглися «достукатись» до найвищих ешелонів влади. Отже, в червні 2018 р. відбулась спроба голосування за прийняття закону, що б визнав та дозволив реєструвати одностатеві шлюби по всій країні, проте проект закону відхилено.

Підбиваючи підсумки, хотілось би резюмувати, що одностатеві шлюби - серйозний виклик для світової спільноти та рушійна сила для деформації традиційних шаблонів мислення. Говорити про те, що людство однаково готове реформувати свідомість, та вчасно приборкувати потреби лібералізованої свідомості – ще рано. Проте для раціоналізації суспільного мислення насамперед, слід вчинити необхідні заходи для подолання дискримінації у відношенні до ЛГБТ-спільноти. Таким чином, захисники традиційних інститутів сім'ї та прихильники одностатевих стосунків зможуть вести дискусії між собою на одному рівні. Створення сприятливої атмосфери для діалогу в майбутньому буде стимулювати обґрунтування існуючих позицій науковою спільнотою та прийняття єдиної позиції з питань змістовності існування інституту одностатєвого шлюбу.

Список використаних джерел

1. Конституція Республіки Беларусь [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravo.by/pravovaya-informatsiya/normativnye-dokumenty/konstitutsiya-respubliki-belarus/>;
2. Конституція Польської Республіки [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/poland/poland-r.htm.
3. Кодекс Республіки Беларусь о Браке и Семье [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://kodeksy-by.com/kodeks_rb_o_brake_i_semje.htm.
4. Семейный и опекунский кодекс Республіки Польша [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://semejnoepravo.wordpress.com/2018/03/20/%D1%81%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D1%8B%D0%B9-%D0%B8-%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%83%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81-%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB/>.
5. Constitution of Iraq [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://en.wikisource.org/wiki/Constitution_of_Iraq.
6. Constitution of Mexico [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://www.oas.org/juridico/mla/en/mex/en_mex-int-text-const.pdf.
7. Joint Centenary Declaration of the principles of the relationship between The Cook Islands and New Zealand [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.mfat.govt.nz/assets/Pacific1/Cook-Islands-2001-Joint-Centenary-Declaration-signed.pdf>.
8. Marriage (Definition of Marriage) Amendment Act [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.legislation.govt.nz/act/public/2013/0020/latest/whole.html>.
9. The Charter for the Kingdom of the Netherlands – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.palatauruscentrostudi.eu/doc/Kingdom_of_the_Netherlands_Charter_1954_EN.pdf.
10. Iraq Penal Code [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.refworld.org/docid/452524304.html>.
11. Islamic Penal Code of Iran – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://mehr.org/Islamic_Penal_Code_of_Iran.pdf.
12. БАГАЦ обязал государство признать однополые браки [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://news.narod.co.il/news/98835>.

13. Кириченко Т. С. *Одностатеві шлюби: міф чи реальність?* / Т. С. Кириченко // *Право і безпека*, 2012. – № 5. – С. 207–210.
14. Коран [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://quran-online.ru/>.
15. Слабак М. М. *До питання про юридичне визнання одностатевих сімейних союзів* / М. М. Слабак // *Митна справа*, 2015. – № 2. – С. 167–175.
16. *Про захист прав людини і основоположних свобод: стандарти застосування при здійсненні правосуддя* [Електронний ресурс] / Н. Ахтирська, В. Філатов, Т. Фулей, Х. Хембах. – Ст. 8. – К. : – 2011. – Режим доступу : <http://www.nsj.gov.ua/files/1384158454%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82.pdf>.
17. *Aruba Parliament approves civil unions for same-sex couples*, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://web.archive.org/web/20160909234501/https://www.yahoo.com/news/aruba-allow-lgbt-couples-register-unions-island-181430741.html?ref=gs>.
18. YÖRÜK В. *Aruba vote on civil partnerships could finally extend LGBT rights to all Dutch citizens* [Електронний ресурс] / ВАҢÇЕLІ YÖRÜK, 2016. – Режим доступу : <https://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/y-r-k-bah-eli/aruba-vote-on-civil-partnerships-could-finally-extend-lgbt-rights-t>.
19. *Supreme Court rules gay weddings valid in all Mexico* [Електронний ресурс], 2015. – Режим доступу : <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-10932748>.
20. Sommerland J. *Why is Romania holding a referendum on same-sex marriage and what might a 'yes' vote mean?* [Електронний ресурс] / Joe Sommerland. – Режим доступу : <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/same-sex-marriage-romania-legal-vote-gay-rights-lgbt-lesbian-civil-partnership-a8568031.html>
21. Summer C. J. *Mexico's Supreme Court Effectively Legalizes Same-Sex Marriage Nationwide* [Електронний ресурс] / Claude J. Summer. – Режим доступу : https://web.archive.org/web/20150623105452/http://www.glbq.com/blogs/mexicos_supreme_court_effectively_legalizes_samesex_marriage_nationwide.html.

References

1. *Konstitutsiya Respubliki Belarus [Constitution of Belarus Republic]* – <http://www.pravo.by>. Retrieved from <http://www.pravo.by/pravovaya-informatsiya/normativnye-dokumenty/konstitutsiya-respubliki-belarus>. [in Russian].
2. *Konstitutsiya Pol'skoy Respubliki [Constitution of Poland]* . <http://www.concourt.am>. Retrieved from http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/poland/poland-r.htm. [in Russian].
3. *Kodeks Respubliki Belarus o Brake i Semye [Law of family and marriage of Belarus Republic]*. <http://kodeksy-by.com>. Retrieved from http://kodeksy-by.com/kodeks_rb_o_brake_i_semje.htm. [in Russian].
4. *Semeynyy i opekunskiy kodeks Respubliki Polsha [Law of family and guardianship of Poland]*. <https://semeynoepravo.wordpress.com>. Retrieved from <https://semeynoepravo.wordpress.com/2018/03/20/%D1%81%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D1%8B%D0%B9-%D0%B8-%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%83%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D0%BA%D0%BE-%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81-%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB/>. [in Russian].
5. *Constitution of Iraq*. <https://en.wikisource.org>. Retrieved from https://en.wikisource.org/wiki/Constitution_of_Iraq. [in English].
6. *Constitution of Mexico*. <https://www.oas.org>. Retrieved from https://www.oas.org/juridico/mla/en/mex/en_mex-int-text-const.pdf. [in English].
7. *Joint Centenary Declaration of the principles of the relationship between The Cook Islands and New Zealand*. <https://www.mfat.govt.nz>. Retrieved from <https://www.mfat.govt.nz/assets/Pacific1/Cook-Islands-2001-Joint-Centenary-Declaration-signed.pdf>. [in English].
8. *Marriage (Definition of Marriage) Amendment Act*. <http://www.legislation.govt.nz>. Retrieved from <http://www.legislation.govt.nz/act/public/2013/0020/latest/whole.html>. [in English].
9. *The Charter for the Kingdom of the Netherlands*. <http://www.palatauruscentrostudi.eu>. Retrieved from http://www.palatauruscentrostudi.eu/doc/Kingdon_of_the_Netherlands_Charter_1954_EN.pdf. [in English].
10. *Iraq Penal Code*. <http://www.refworld.org>. Retrieved from <http://www.refworld.org/docid/452524304.html>. [in English].
11. *Islamic Penal Code of Iran*. <http://mehr.org>. Retrieved from http://mehr.org/Islamic_Penal_Code_of_Iran.pdf; [in English].

12. BAHATS obyazal hosudarstvo pryznat odnopolye braky [BAGATS ordered the state to recognize same-sex marriage] <http://news.narod.co.il>. Retrieved from <http://news.narod.co.il/news/98835>. [in Russian].
13. Kyrychenko, T. S. (2012). Odnostatevi shlyuby - mif chy real'nist'? [Same-sex marriage – a myth or a reality?]. *Pravo i bezpeka – Law and security*, 5, 207–210. [in Ukrainian].
14. Koran [Quran]. <https://quran-online.ru/>. Retrieved from <https://quran-online.ru/>. [in Ukrainian].
15. Slabak, M. M. (2015). Do pytannya pro yurydychne vyznannya odnostatevykh simeynykh soyuziv [On the issue of legal recognition of same-sex family unions]. *Mytna sprava*, 2, 167–175. [in Ukrainian].
16. Akhtyrskaya, N., Filatov, V., Fuley, T., Khembakh, Kh. (2011). Stat'ya 8 pro zakhyst pravlyudyny i osnovopolozhnykh svobod: stand arty zastosovannya pry zdiysnenni pravosuddya [Article 8 on the protection of human rights and fundamental freedoms: the state of application in the administration of justice]. Kyiv. <http://www.nsj.gov.ua>. Retrieved from <http://www.nsj.gov.ua/files/1384158454%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82.pdf> [in Ukrainian].
17. Aruba Parliament approves civil unions for same-sex couples. (2016). <https://web.archive.org>. Retrieved from <https://web.archive.org/web/20160909234501/https://www.yahoo.com/news/aruba-allow-lgbt-couples-register-unions-island-181430741.html?ref=gs>. [in English].
18. YÖRÜK, B. (2016). Aruba vote on civil partnerships could finally extend LGBT rights to all Dutch citizens. <https://www.opendemocracy.net>. Retrieved from <https://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/y-r-k-bah-eli/aruba-vote-on-civil-partnerships-could-finally-extend-lgbt-rights-t>. [in English].
19. Supreme Court rules gay weddings valid in all Mexico. (2015). <https://www.bbc.com>. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-10932748>. [in English].
20. Sommerland, J. Why is Romania holding a referendum on same-sex marriage and what might a 'yes' vote mean? <https://www.independent.co.uk> Retrieved from <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/same-sex-marriage-romania-legal-vote-gay-rights-lgbt-lesbian-civil-partnership-a8568031.html> [in English].
21. Summer, C. J. (2015). Mexico's Supreme Court Effectively Legalizes Same-Sex Marriage Nationwide. <https://web.archive.org/web>. Retrieved from https://web.archive.org/web/20150623105452/http://www.glbtc.com/blogs/mexicos_supreme_court_effectively_legalizes_samesex_marriage_nationwide.html. [in English].

Стаття надійшла до редакції 11.09.2018.